

# Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгъна туск ЦАГ ЗУУРИН ПОЛОЖЕНЬ

Күч-көлсчирин депутатирин Халымг таньгъчин Советин күцäгч комитетин, 1958 джилин сентябрин 9-д  
гаргьси шиидврär батлдв

## I-ч БОЛГ

### СУНЬГЪВРИН СИСТЕМ

1-ч статья. РСФСР-н Конституциин 138-ч статьяла ирлцүлдж, Халымг АССР-н Деед Советд депутатир суньгьлгъин суньгъачир цуг оларн, äдлär болн го-однь суньгьдг суньгъврин зöвär, нуувчинар дуу-гъан öгч кедмн.

2-ч статья. РСФСР-н Конституциин 139-ч статьяла ирлцүлдж, депутатир суньгьлгъин цуг оларн кегдмн: Халымг АССР-н 18 нас күрси гражданмуд цугъар, чирän кев-зүсни болн кели äмтни темдгär, күүкд күн, залу күн гидж, шаджид шүтлгäрин, сургъуль-эрдмин кемджäгäрин, бääршллгäрин, социальн унъг-тохмарн, öлг-эдин бääдлärн болн урдк үүлдврärн йилгьдл уга, ад гемтä болн заргьин шиидврär суньгъврин зöвäs хагьцулгдсн улсас бишнъкн, Халымг АССР-н Деед Советд депутатир суньгьлгънд орлцх зöвтä.

3-ч статья. Халымг АССР-н кен чигн 21 күрси гражданин; чирän кев-зүсни болн кели-äмтни темдгär, күүкд күн, залу күн гидж, шаджид шүтлгäрин, сургъуль-эрдмин кемджäгäрин, бääршллгäрин, социальн унъг-тохмарн, öлг-эдин бääдлärн болн урдк үүлдврärн йилгьдл уга. Халымг АССР-н Деед Советд депутатир суньгьлгънд орлцх зöвтä.

4-ч статья. РСФСР-н Конституциин 140-ч статьяла ирлцүлдж, депутатир суньгьлгъин тегш болдмн: гражданин болгън нег дуута болдмн, Халымг АССР-н гражданмуд цугъар äл йостагъар суньгьлгънд орлцмн.

5-ч статья. РСФСР-н Конституциин 141-ч статьяла ирлцүлдж, күүкд улс залу улс äл зöвтäгäр Халымг АССР-н Деед Совет суньгьлгънд орлцж болн суньгьлгънд чигн чадхмн.

6-ч статья. РСФСР-н Конституциин 142-ч статьяла ирлцүлдж, СССР-н Зертä-зевтä Чидлмүдин зерглäнд церглäжäх гражданмуд, цуг гражданмудла äл, Халымг АССР-н Деед Совет суньгьлгънд орлцж болн суньгьлгънд чигн чадх зöвтä.

7-ч статья. РСФСР-н Конституциин 143-ч статьяла ирлцүлдж, депутатир гоодан суньгьлгънд: Халымг АССР-н Деед Советд депутатир суньгьлгъин граждaнмуд, дамджг угагъар, гооднь суньгьлгънд.

8-ч статья. РСФСР-н Конституциин 144-ч статьяла ирлцүлдж, Халымг АССР-н Деед Советд депутатир суньгьлгънд дуугъан öлггн нуувчинар кегдмн.

9-ч статья. РСФСР-н Конституциин 18-ч статьяла ирлцүлдж, РСФСР-н болн цуг наадк союзн республиксин гражданмуд, Халымг АССР-н газрт Халымг АССР-н гражданмудла äл, Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгън болн суньгьлгън чигн чадх зöвтä.

10-ч статья. Халымг АССР-н газрт бääх, болв СССР-н гражданин биш-газдин орн-нутгт оруд болдж, эс-гидж гражданин болдж бääдг улс — Халымг АССР-н Деед Совет суньгьлгънд орлцх, суньгьлгънд зöв уга.

11-ч статья. РСФСР-н Конституциин 146-ч статьяла ирлцүлдж, Халымг АССР-н Деед Совет суньгьлгън кандидатирин суньгъврин округар гаргьдж öггдмн.

12-ч статья. Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгънд гарсн гаруг государств даадмн.

## II-ч БОЛГ

### СУНЬГЪАЧРИН СПИСК

13-ч статья. Суньгьлгън чадх зöвтä, список кеджäх цагла эн Советин газр деер (оньдинд, эс гидж цаг зуур) бääх, суньгьлгън болн öдр күртл 18-нас күцäкх, гражданмуд цугъар суньгъачирин список орулгдмн.

14-ч статья. Суньгъачирас кен чигн, суньгъачирин список нег бичгдхäs давулдж бичгдх зöв уга.

15-ч статья. Заргъар суньгъврин зöвäsн хагьцулгдсн улс, заргьин засврар суньгъврин зöвäsн хагьцулгдсн болзгин туршарт, бас тер мет, загагъар тогтагдсн диг-дарагъар, адтад тоолгдсн улс, суньгъврин список орулгдмн биш.

16-ч статья. Суньгъачирин список кенъ-балгьсдар — күч-көлсчирин депутатирин балгьсна Советин күцäгч комитетс, селän газрмудар — күч-көлсчирин депутатирин сельсоветсин күцäгч комитетс.

17-ч статья. Цергä äнъгсär болн цергä соединенъгär бääх суньгъачирин списокни командир гар тä-

вдж кедмн. Цергт наадк церглäчир цугъар, бääсн газрмударн, күч-көлсчирин депутатирин Советин ирлцнъгьү күцäгч комитетсär суньгъачирин список орулгдихадмн.

18-ч статья. Суньгъачирин список, күч-көлсчирин депутатирин Халымг таньгъчин Советин күцäгч комитетин батлсн язар, суньгъврин участк болгънар, үзгин дарагъар; öвкин, эчкин, эврä неринь; насинь; бääх газринь заадж кегдäд, күч-көлсчирин депутатирин Советин күцäгч комитетин ахлач болн селгäтр гар тäвдж батлдмн.

19-ч статья. Суньгъвр болхас 20 хонг öмнäsн, күч-көлсчирин депутатирин Советин күцäгч комитет, суньгъачирин списокни äмтн цугъар хäläжд гаргьдж öлгдмн, эс гидж Советин, эс гидж суньгъврин участкин герт тер списоктä суньгъачир таньлдгь теткдмн.

20-ч статья. Суньгъачирин списокни экн бичлгьн күч-көлсчирин депутатирин Советин ирлцнъгьү күцäгч комитетд, цергä äнъгд эс гидж цергä соединенъд дүрätä бääдмн.

21-ч статья. Суньгъачирин список кечксн болн суньгъвр болх öдр күртл суньгъачин бääх газринь сольгдсн цагт, күч-көлсчирин депутатирин Советин ирлцнъгьү күцäгч комитет, тер күүнд күч-көлсчирин депутатирин Халымг таньгъчин Советин күцäгч комитет батлсн язар, «Суньгъврт орх зöвин иткл» öгäд, суньгъачирин список — «йовдж одла» гих темдг тäвдмн. Шин ирдж бääджäх газртан (оньдинд эс гидж цаг зуур), суньгъач «Суньгъврт орх зöвин итклän болн бас эврä бийинн иткл цаас үзүлäd, суньгъачирин список орулгдмн.

22-ч статья. Суньгъачирин список гарсн хаджгьрин туск герчлгьн (спискäs дутасн, спискäs гаргьлгн, öвкин, эчкин, эврä нерн хаджгьрар бичгдснä туск, суньгъврин зöвäsн хагьцулгдсн күн хаджгьрар список орулгдсн туск), списокни кен, күч-көлсчирин депутатирин Советин күцäгч комитетд öггдмн, терн гурвн хонгин болзгас оратлго, суньгъачирин списокни хаджгьрин туск герчлгьин хäläх зöвтä.

23-ч статья. Суньгъачирин список бääх хаджгьрин туск герчлгьин хäläчкäd, күч-көлсчирин депутатирин Советин күцäгч комитет, эс гидж суньгъачирин список кергтä чиклвр кех зöвтä, эс гидж тер герчлгьин буршаджакхинн уршгин тускар бичмр цаас герчлäчд öгч зöвтä.

24-ч статья. Суньгъачирин списокни хаджгьрин туск тöрär күч-көлсчирин депутатирин Советин күцäгч комитетин шиидврä эс зöвшäрсн цагтан, герчлгь кесн күн. Олна заргьд герчлгь орулдж öгч чадхмн, терн гурвн хонгин болзгас оратлго, заргьин, ил заседаньд, герчлгь кесн күүг болн тер заргь бärлгьин урдн хäläсн Советин күцäгч комитетин элчиг дуудулдж орулудж, тер заргь бärлгьин хäläгьäд, эврäинн шиидврän цаг тудäлго герчлäчд болн Советин күцäгч комитетд сонъсх зöвтä.

## III БОЛГ

### ХАЛЫМГ АССР-н ДЕЕД СОВЕТД СУНЬГЪХ СУНЬГЪВРИН ОКРУГ

25-ч статья. Халымг АССР-н Деед Совет суньгьлгьин Халымг АССР-н гражданмуд суньгъврин округсар, ним кемджäгäр бürдäгдсн округсар кедмн: нег округд — 2000 күн. Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгъна суньгъврин округ болгънас нег депутат суньгьлгъндмн.

26-ч статья. Халымг АССР-н Деед Совет суньгьлгъар суньгъврин округсин күч-көлсчирин депутатирин Халымг таньгъчин Советин күцäгч комитет бürдäдмн.

Суньгъврин округин списокни күч-көлсчирин депутатирин Халымг таньгъчин Советин күцäгч комитет, суньгъвр болхас öмн 30 хонгас оратлго барлдмн.

## IV БОЛГ

### СУНЬГЪВРИН УЧАСТК

27-ч статья. Суньгъврин бюллетенъс орулдж авч, дууг тоолхин тöлä балгьсд, поселкс болн сельсоветсин газрин суньгъврин участкс хувагдмн.

28-ч статья. Суньгъврин участкс бürдäлгьин болн теңд дарани номермуд öлгьинг кенъ, балгьсдар — күч-көлсчирин депутатирин балгьсна Советсин күцäгч комитетс, селän газрмудар — күч-көлсчирин депутатирин района Советсин күцäгч комитетс.

Суньгъврин участкс бürдäлгьн суньгъвр болхас öмн 25 хонгас оратлго кегдмн.

29-ч статья. 2000-с үлү күүтä балгьсдар болн поселксär, бас тер мет, селäдär болн сельсоветсин газрт, суньгъврин участкс — 1500-3000 күүнäs суньгъврин нег участк бürдäгдмн.

30-ч статья. 200-с үлү биш күүтä сельсоветин газрт, зокал метär, суньгъврин нег участкс болн бürдäдмн 500-с авн, болв 2000-с үлү биш күүтä селänd онц суньгъврин округ бürдäгдмн.

500-с тату болв 300-с багь биш күүтä селänd, эс гидж баг селäдт, кемрджän тер селäдäs суньгъврин участкин центр күртл 10 километрäs хол болхла, суньгъврин онц участк бürдäгддж чадхмн.

31-ч статья. Нургьлдж үүрмг селäдтä райондар, күч-көлсчирин депутатирин Халымг таньгъчин Советин күцäгч комитетин зöвшälтäгäр, суньгъврин участксинг 50-с багь биш күүтäгäр бürдäлж чадхмн.

32-ч статья. Цергä äнъгс болн цергүдин соединенъс, 50-с багь биш 3000-с үлү биш күүтäгäр суньгъврин онц участк бürдäдмн.

33-ч статья. 50-с багь биш тоота суньгъачирта больницсär, тöрлгнä гермүдär, инвалидсин гермүдär суньгъврин онц участкс бürдäгдмн. Олн корпусмудта больницсär, кемрджän корпус больнд 50-с багь биш суньгъач бääхлä, онц корпусмуд болгънд суньгъврин участк бürдäгддж чадхмн.

## V БОЛГ

### СУНЬГЪВРИН КОМИССМУД

34-ч статья. Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгъна суньгъврин Центральн комисс, загака диг-дарагъар бичгдсн, көдлмшчирин болн үүлд церглäчирин, профессиональн организациясин, кооперативн организациясин, коммунистическ партийн организациясин, багьчудин организациясин, культурн, техническ болн научн обществсин, нань чигн обществсин организациясин болн күч-көлсчирин обществсин элчнрäs, бас тер мет, предпрятъсär болн учрежденьсär — көдлмшчирин болн үүлд церглäчирин, цергä äнъгсär — цергт церглäжäх улсин хургудин, колхозмудар болн селäдär — крестьянмудин, совхозмудар — көдлмшчирин болн үүлд церглäчирин хургудин элчнрäs бürдäгдмн.

35-ч статья. Суньгъврин Центральн комисс — ахлач, ахлачин дарук, селгäтр болн 8 член ханьтагъар бürдäгдäд, суньгъврас öмн 28 хонгас оратлго, күч-көлсчирин депутатирин Халымг таньгъчин Советин күцäгч комитетär батлдмн.

36-ч статья. Суньгъврин Центральн комиссин кергнъ:

а) Халымг АССР-н газр деер суньгъвр келгьнä йовудт «Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгъна туск цаг зуурин положень» күцäгдлгьинг шүүдж хäläлгьн;

б) суньгъврин комиссин хаджгьр үүлдврин туск заргь бärлгьин хäläлдж, тер заргь бärлгьсär негиг таслгч шиидвр гаргьлгьн;

в) суньгъврин яршгудин янзиг, суньгъврин бюллетенъсин янзиг болн öнъгиг, депутатирин кадет темдлгдж бичх суньгъврин Округин комиссин протоколи янзиг, дуугъан öлггнä, суньгъврин Участкин болн Округин комиссмүдин протоколмудин янзиг, Халымг АССР-н Деед Советин депутатд суньгьлгъсна туск иткли янзиг, суньгъврин комиссмүдин тиизин кенъ ямаран болхиг батлгьн;

г) Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгън депутатиринг тоод авч бичлгьн;

д) суньгъврин тускар бичгдсн цаасниг Халымг АССР-н Деед Советин мандатн комисст орулдж öлгьн.

37-ч статья. Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгъна суньгъврин округ болгънд суньгъврин Округин комисс бürдäгдмн.

38-ч статья. Халымг АССР-н Деед Советд суньгьлгъна суньгъврин Округсин комиссмүд, загака диг-дарагъар бичгдсн, көдлмшчирин болн үүлд церглäчирин профессиональн организациясин, кооперативн организациясин, коммунистическ партийн организациясин, багьчудин организациясин, культурн, техническ болн научн обществсин, нань чигн обществсин организациясин болн күч-көлсчирин обществсин элчнрäs, бас тер мет, предпрятъсär болн учрежденьсär (Цаарадикъ 3-ч халхд).

# ЦАГ ЗУУРИН ПОЛОЖЕНЬ

Күч-көлсчирин депутатирин Хальмг таньгъчин Советин күцэгч комитетин, 1958 джилин сентябрин 9-д гаргъсн шиидврәр батлгдв

(Эклицнь 2-ч халхд)

денсәр — көдлмшчирин болн үүлд цергләчирин, цергә аньгсәр — цергт цергдлжәх улсин хургудин; колхозмудар болн селәдәр — крестьянмудин, совхозмудар — көдлмшчирин болн үүлд цергләчирин хургудин элчирәс бүрдәгддмн.

**37-ч статья.** Суньгъврин Округсин комиссмүд — ахлач, ахлачин дарук, сегләтр болн 6 член ханьтагъяр бүрдәгддд, суньгъврас өмн 28 хонгас оратлго, күч-көлсчирин депутатирин Хальмг таньгъчин Советин күцэгч комитетәр батлгддмн.

**40-ч статья.** Суньгъврин Округсин комиссин керпн

а) суньгъврин эврәннь округин газр деер суньгъвр келгънә йовудт. «Хальмг АССР-н Деед Советд суньгългъна цаг зуурин положень» күцәгдлгъин шүүджд хәләлгън;

б) суньгъврин Участксин комиссмүдин хаджгър үүлдврин туск заргь бәрлгъин хәләджд, тер заргь бәрлгъяр шиидврәр гаргългън;

в) күч-көлсчирин депутатирин Советсин ирлцнъгъ күцәгч комитетсәр суньгъврин участкс цаглари гаргългъин шүүджд хәләлгън;

г) суньгъврин спискс цаглари кегджд, цугъарад сонъсхдлгъин шүүджд хәләлгън;

д) «Хальмг АССР-н Деед Советд суньгългъна туск зуурин положенлә» ирлцүлджд тәвгдсн депутатин кандидатиг темдгджд бичлгън;

е) суньгъврин Участксин комиссмүдиг, батлгдсн янзта суньгъврин бюллетенсәр теткългън;

ж) округар өгсн дууг тоолад, суньгъврин ашиг туслгън;

з) округар кегдсн суньгъврин ашин туск материалмудиг суньгъврин Централнь Комиссет орулдж өглгън;

и) суньгъдсн депутатд суньгъдсна туск иткл цаас өглгън;

к) бичгдсн цаасдиг күч-көлсчирин депутатирин Хальмг таньгъчин Советин күцәгч комитетд орулдж өглгън.

**41-ч статья.** Суньгъврин участк болгънд суньгъврин Участксин комисс бүрдәгддмн.

**42-ч статья.** Суньгъврин Участксин комисс, закани диг-дарагъяр бичгдсн, көдлмшчирин болн үүлд цергләчирин профессиональн организацсин, кооперативн организацсин, коммунистическ партийн организацсин, багъчудин организацсин, культурн, техникеск болн научн обществсин, нань чигн обществинн организацсин болн күч-көлсчирин обществсин элчирәс, бас тер мет, предприятисар болн учрежденисар — көдлмшчирин болн үүлд цергләчирин, цергә аньгсәр — цергт цергдлжәх улсин хургудин, колхозмудар болн селәдәр — крестьянмудин, совхозмудар — көдлмшчирин болн үүлд цергләчирин хургудин элчирәс бүрдәгддмн.

**43-ч статья.** Суньгъврин участксин комиссмүд — ахлач, ахлачин дарук, сегләтр болн 4-8 член ханьтагъяр бүрдәгдддмн; 300-с багъ күүтә суньгъврин участксар болхла — ахлач, сегләтр болн 1-3 член ханьтагъяр бүрдәгдджд, балгъсдар — күч-көлсчирин депутатирин балгъсна Советсин күцәгч комитетсәр; селән газрмудар — района Советсин күцәгч комитетсәр, суньгъврас өмн 25 хонгас оратлго батлгддмн.

**44-ч статья:** Суньгъврин Участксин комиссин керпн:

а) суньгъачирин спискд гарсн хаджгърин туск герчлгъс орулдж авад, списк кесн Советин күцәгч комитетин хәләврт орулдж өглгън;

б) суньгъврин участкарн суньгъврин бюллетенс орулдж авлгън;

в) депутатин кандидат болгънд өгсн дууг тооллгън;

г) суньгъврин ашин туск материалмудиг суньгъврин Округсин комисст орулдж өглгън;

д) күч-көлсчирин депутатирин ирлцнъгъу района эс гиджд балгъсна Советин күцәгч комитетд хадгъллгън бичсн цаасдиг орулдж өглгън.

**45-ч статья.** Суньгъврин Централнь комиссин, суньгъврин Округсин болн Участксин комиссмүдин заседаньс, тедид комиссин ханин өрәләс икнь орлцхла, тегәд чик зөвтә гиджд тоолгддмн.

**46-ч статья.** Суньгъврин комиссмүдин цуг төрмүд — дуугъари шуд икнъкәр өглгъяр хагългддмн; дуугъан өглгън тегш болсн цагт — ахлачин дун үлү зөвтә болдмн.

**47-ч статья.** Суньгъврин Централнь комисс, суньгъврин Округсин болн Участксин комиссмүд, суньгъврин Централнь комиссәр батлгдсн кевтә эврәннь тиизтә болх зөвтә.

## VI БӨЛГ

### ХАЛЬМГ АССР-н ДЕЕД СОВЕТИН ДЕПУТАТИРТ КАНДИДАТИР ТЕМДГЛГЪНА ДИГ-ДАРАН

**48-ч статья.** РСФСР-н Конституцин 146-ч статьяла ирлцүлджд, Хальмг АССР-н Деед Советин депутатирин кандидатир темдглх зөвәр теткдлжәх обществинн организацснь болн күч-көлсчирин обществсин: коммунистическ партийн организац, профессиональн союзмуд, кооперативн организац, багъчудин организац болн культурн обществс.

**49-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатирт орх кандидатир темдглх зөв өгддждәхн: обществинн организацсин болн күч-көлсчирин обществсин республиканск чигн, районн организац чигн, бас тедилә әдл, предприятисин болн учрежденисин көдлмшчирин болн үүлд цергләчирин, цергә аньгсәр — цергт цергдлжәх улсин, колхозмудар болн селәдәр — крестьянмудин, совхозмудар — көдлмшчирин болн үүлд цергләчирин олна ургуд.

**50-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатд орулхар темдгдгдсн кандидат зугл ганькин округар суньгъгджд чадхмн.

**51-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатирт орулгдх кандидатир, депутатин кандидат болжд заагдсн суньгъврин Округсин комиссин болн суньгъврин Участксин комиссин членд орх зөв уга.

**52-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатирт кандидатир темдглсн обществинн организац болн күч-көлсчирин обществс суньгъвр болхас өмн 15 хонгас оратлго, кандидатан суньгъврин Округсин комисс медүлджд бичүлх зөвтә.

**53-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатд орулх кандидат темдглсн обществинн организац болн күч-көлсчирин обществс, кандидатан медүлджд бичүлхн төлә суньгъврин Округсин комисст авч ирх цаасдн:

а) депутатд орулх кандидат темдглсн хургин эс гиджд заседанә протокол, президиумин члед гар тәвлгътәгъяр, тедн бәәх газринь заалгътагъяр; протоколд заагдхн: кандидат темдглсн организацин нерн, хург эс гиджд заседань альд, кезә, кедү күн орлцжд болсн, депутатд орх кандидатин өвкин, эцкин эврә нерн, терүнә насн; бәәх газринь, партъд бәәх-угань, кеджәх көдлмшн;

б) темдглсн организацин нернәс тер суньгъврин округар суньгъгдхар депутатд орх кандидат зөвән өгчәхин туск цаасн.

**54-ч статья.** «Хальмг АССР-н Деед Совет суньгългъна цаг зуурин положенлә» ирлцүлджд, обществинн организацсин болн күч-көлсчирин обществсин темдглсн, Хальмг АССР-н Деед Советин депутатирт орх кандидатиринг цугннь суньгъврин Округсин комиссмүд темдгджд бич зөвтә. Суньгъврин Округсин комисс депутатд орулх кандидат болгънд, онцинь батлгдсн янзар темдгджд бичлгънә протокол кех зөвтә. Темдгджд бичсн протоколн негнь суньгъврин тер округар суньгъгдх зөвән өгчәх кандидатин цааста хамдан, түдвр угагъяр, суньгъврин Централнь комисст илгәгддмн.

**55-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатд орулх кандидатиг суньгъврин Округсин комисст темдгджд бичшогъяр седсн цагт, хойр хонгин болзгт суньгъврин Централнь комисст заргь бәрдж чадхмн, терүнәнн шиидврнн йилгъчннь болдмн.

**56-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатд орулхар темдгджд бичгдсн кандидатин өвкин, эцкин, эврә нериг, насин, кедг көдлмшнн; партъд бәәдг-угагъиннь болн кандидатиг темдглсн обществинн организацин нериг, суньгъврин округин комисс суньгъвр болхас өмн 12 хонгас оратлго барлдж гаргъх зөвтә.

**57-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатирт орулхар темдгдгдсн кандидатир цугъар суньгъврин бюллетенст әрк биш орулгдх зөвтә.

**58-ч статья.** Суньгъврин Округсин комиссмүд Хальмг АССР-н Деед Советд суньгъгдх өдрәсн

15 хонг өмн суньгъврин бюллетенсиг суньгъврин Участксин комиссмүд цугъараднь барлдж, илгәгдхәх зөвтә.

**59-ч статья.** Суньгъврин бюллетенс, суньгъврин Централнь комиссин батлсн янзар, суньгъврин округт бәәх улсин келәр, цуг суньгъачирт күртмәр барлгдх зөвтә.

**60-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатд орулхар кандидат темдглсн түүгән суньгъврин Округин комисст темдгүлджд бичүлсн организац болгън, бас тер мет, Хальмг АССР-н гражданин болгън, тер кандидатиннь төлә, хургудт, баргънань чигн аргъар, РСФСР-н Конституцин 129-ч статьяла ирлцүлджд, харшлт угагъяр, агитац кеджд чадх зөвтә.

## VII-ч БӨЛГ

### ДУУГЪАН ӨГЛГЪНА ДИГ-ДАРАН

**61-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советд суньгългън — Хальмг АССР-т цугъараднь батлгдсн — негхн өдрин эргид кегддмн.

**62-ч статья.** Суньгъврин өмнк арви хонгт — өдр болгън, суньгъврин Участксин комиссмүд, суньгъвр кегдх өдринь болн хама кегдхн тускар барлад, эс гиджд суньгъачирт талдан аргъар чигн өргәр зарлдмн.

**63-ч статья.** Суньгъачир дуугъан өглгън суньгъврин өдр, бәәрн цагар өрүн 6 часас авн асхн 12 час күртл болдмн.

**64-ч статья.** Суньгъврин өдр, өрүн 6 часла, суньгъврин Участксин комиссин ахлач, терүнә чледлә хамдан, суньгъврин яршгудиг болн батлгдсн янзар кегдсн, суньгъачирин бәәх спискиг шүүджд хәләгъәд, терүнә хөбн, яршгудиг хаагъад; комиссин тиизәр түүг тиизләд, суньгъачиринг дуугъан өглгъ эклхиг сурх зөвтә.

**65-ч статья.** Суньгъвр кех герт шишлн өрәс гаргълддмн, эс гиджд суньгъачир суньгъврин бюллетен хәләхин төлә шишлн кабинет белдгджд ясгддмн. Тер өрәсд эс гиджд кабинет суньгъачир суньгъврин бюллетен хәләдждәх цагт, дуугъан өгчәх күүнәс талдан чигн күн, тер, тоод суньгъврин комиссин члед чигн бәәх зөвтә.

**66-ч статья.** Суньгъач болгън, дуугъан өгчәх герүр эврән бийн ирджд, дуугъан өгдмн. Дуугъан өглгъинг суньгъачир суньгъврин яршгт суньгъврин бюллетен дүрджд кедмн.

**67-ч статья.** Суньгъвр болджах герүр ирәд, суньгъач сегләтрт, эс гиджд суньгъврин участксин комиссин даалгъврта членд паспортан, эс гиджд колхозн дегтртән, эс гиджд профсоюзн билетән, эс гиджд бийән иткүлгч цаасан үзүләд, суньгъачирин спискд бүрткджд хәләлгъәд, суньгъачирин спискд темдг тәвснә хөбн, батлгдсн янзта суньгъврин бюллетен авдмн.

**68-ч статья.** Суньгъврин бюллетен хәләхд гаргълдсн өрәд суньгъач, суньгъврин бюллетенд, дуугъан өгчәх кандидатиннь нериг үлдәчкәд, наадксиннь нердиг хусчкдмн, дакад суньгъач суньгъврин яршгур одад, суньгъврин бюллетенән дүрдмн.

**69-ч статья.** Бичг меддго болад, эс гиджд талдан эрмдгин зүүләр суньгъврин бюллетен бийн хәләджд чаднго суньгъач, суньгъврин бюллетен хәләдг өрәд, суньгъврин бюллетен хәләхин төлә талдан чигн суньгъачиг сурджд чадх зөвтә.

**70-ч статья.** Дуугъан өгчәх саамла суньгъврин герт суньгъврин агитац кегддмн биш.

**71-ч статья.** Эн «Хальмг АССР-н Деед Советд суньгългъна туск цаг зуурин положенә» 21-ч статьяла ирлцүлджд, «Дуугъан өгх зөвин иткитә», суньгъвр болджах герүр ирсн суньгъачиринг, суньгъврин Участксин комисс, суньгъачирин спискд орулдмн, тер спискд суньгъврин Участксин комиссин ахлач болн сегләтр гар тәвчхәдмн.

**72-ч статья.** Суньгъвр болджах герт диг-дара бәрлгън суньгъврин Участксин комиссин ахлачд даалгълддмн, энүнә заавриг бәәх улс цугъар әрк биш күцәх зөвтә.

**73-ч статья.** Суньгъвр болсн өдр, асхн 12 часла суньгъврин Участксин комиссин ахлач, дуугъан өглгън төгсв гиджд зарлад, суньгъврин яршгудиг комисс секдмн.

(Цаарандннь 4-ч халхд)

# ЦАГ ЗУУРИН ПОЛОЖЕНЬ

Күч-көлсчирин депутатирин Хальмг танъгъчин Советин күцэгч комитетин, 1958 джилин сентябрин 9-д гаргъсн шиидврър батлгдв

(Чилгчнь).

**74-ч статья.** Сунъгъврин Участкин комисс дууг тоолджах өрэд, дууг тоолджах цагла бээдж чадх зөвтә улснь — терүнә төлә шишлнь даалгъврта общественн организацсин болн күч-көлсчирин общественн элчнр, бас тер мет барин элчнр.

**75-ч статья.** Сунъгъврин Участкин комисс, яшгудиг секәд, бюллетеньсиг тоолад, дуугъан өгсн улсин тоог сунъгъачнрин спискәр бюллетень авсн улсин тоола дүнъцүләд, тер дүнъцүллгънә ашиг протоколд бичдмн.

**76-ч статья.** Сунъгъврин Участкин комиссин ахлач, сунъгъврин Участкин комиссин цуг чледин өөр, бюллетень болгъар дуугъан өглгънә ашиг зарлдмн.

**77-ч статья.** Дуугъан өгчәх саамдан, негнасн даву кандидат үлдәчкән, бас тер мет, эс батлгдсн янзта бюллетень — чик биш гидж тоолгдмн.

**78-ч статья.** Сунъгъврин бюллетень лавта чикднь алмацлгън гарсн саамд, тер төриг сунъгъврин Участкин комиссин чледин дуугъан өглгъяр хагългдмн, тернь протоколд бичгдмн.

**79-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатд орх кандидат болгънд өгсн дуудиг тооллгън болн дуугъан өглгънә ашиг бичлгън кандидат болгънар салу кегдмн.

**80-ч статья.** Сунъгъврин Участкин комисс, дуугъан өглгънә протоколог, батлгдсн янзәр, хойр экземпляр бичәд, сунъгъврин Участкин комиссин члед гар тәвдмн, тер тоод ахлач сегләтр хойрин гар тәвлгън эрк биш кергтә.

**81-ч статья.** Сунъгъврин Участкин комиссин протоколд заагддж бичгдхнь:

- а) дууг тооллгън эклсн болн төгссн цаг;
- б) сунъгъврин спискет орулгдсн цуг сунъгъачнрин ут то;
- в) сунъгъврин бюллетень авсн сунъгъачнрин то;
- г) дуугъан өглгънд орлицн сунъгъачнрин то;
- д) чик биш гидж тоолгдсн бюллетеньсин то;
- е) кандидатирин нердиг цугтнь хусчкән бюллетеньсин то;
- ж) депутатд орх кандидат болгъна төлә өгсн дууна то;
- з) сунъгъврин Участкин комиссет орулдж өгсн герчллгъсин болн заргъ бәрлгъсин ахр учр-утхнь болн сунъгъврин Участкин комиссин гаргъсн шиидврмүд.

**82-ч статья.** Дууг тооллгън төгсәд, протоколд гар тәвгдсн хөөн, сунъгъврин Участкин комиссин ахлач, комиссин заседань деер, дуугъан өглгънә ашиг зарлдмн.

**83-ч статья.** Дуугъан өглгънә протоколд гар тәвгдсн хөөн, сунъгъврин Участкин комиссин ахлач,

түдвр угагъар, дуугъан өглгънә протоколин нег экземпляринг наагъад тиизләд, шишлнь күүгъяр, сунъгъврин Округин комиссет илгәдмн.

**84-ч статья.** Сунъгъврин бюллетеньсиг цугтнь (чикинь онц, чик биш гидж тоолгдсинь онц) сунъгъврин Участкин комиссин тиизәр тиизләд, дуугъан өглгънә протоколин нег экземпляртәг, бичгдсн цаасдаг, сунъгъврин Участкин комиссин тиизтәг, сунъгъврин Участкин комиссин ахлач, хадгълхд өгхнь: балгъсдар — күч-көлсчирин депутатирин балгъсдин Советсин күцәгч комитетс, селән газрмудар — күч-көлсчирин депутатирин райодин Советсин күцәгч комитетс.

**85-ч статья.** Күч-көлсчирин депутатирин Советсин күцәгч комитетс сунъгъврин бюллетеньсиг хадгълх төр даалгъгдджана.

**86-ч статья.** Сунъгъврин Округин комисс дууг тоолджах өрэд, дууг тоолджах цагла бээдж чадх зөвтә улснь — терүнә төлә шишлнь даалгъврта общественн организацсин болн күч-көлсчирин общественн элчнр, бас тер мет барин элчнр.

**87-ч статья.** Сунъгъврин Округин комисс дуудиг тооллгъинь, сунъгъврин Участкин комиссмүдин илгәсн протоколмудас иштәгъяр кегъад, депутатд орх кандидат болгъна төлә өгсн дуудиг илгәдмн.

**88-ч статья.** Сунъгъврин Округин комисс дуугъан өглгънә протоколог хойр экземпляр бичәд, сунъгъврин Округин комиссин члед гар тәвдмн, тер тоод ахлач сегләтр хойр гар тәвлгън эрк биш кергтә.

**89-ч статья.** Сунъгъврин Округин комиссин протоколд заагддж бичгдхнь:

- а) округар бәәсн сунъгъврин Участкин комиссмүдин то;
- б) дуугъан өглгънә протокол илгәсн сунъгъврин Участкин комиссмүдин то;
- в) округин сунъгъачнрин ут то;
- г) сунъгъврин бюллетень авсн сунъгъачнрин то;
- д) дуугъан өглгънд орлицн сунъгъачнрин то;
- е) чик биш гидж тоолгдсн бюллетеньсин то;
- ж) цуг кандидатирин нердиг хусчкән бюллетеньсин то;
- з) депутатд орх кандидат болгъна төлә өгсн дууна то;
- и) сунъгъврин Округин комиссет орулдж өгсн герчллгъсин болн заргъ бәрлгъсин ахр учр-утхнь болн сунъгъврин Округин комиссин гаргъсн шиидврмүд.

**90-ч статья.** Дууг тооллгън төгсәд, протоколд гар тәвгдсн хөөн, сунъгъврин Округин комиссин ахлач комиссин заседань деер, дуугъан өглгънә ашиг зарлдмн.

**91-ч статья.** Хальмг АССР-н Деед Советин депутатд орх кандидат, дуудин ик зуугъинь авсн цагтан талданар келхд, округар өггдәд чик гидж тоолгдсн цуг дуудин, өрәләснь давугъинь авсн цагтан — сунъгъгдснд тоолгддмн.

**92-ч статья.** Сунъгъврин Округин комиссин ахлач, депутатд сунъгъгдсн кандидатд, Хальмг АССР-н Деед Советин депутатд терүг сунъгъгдснә туситкәл цаас өгдмн.

**93-ч статья.** Дуугъан өглгънә протоколд гар тәвгдсн хөөн, сунъгъврин Округин комиссин ахлач, түдвр угагъар, дуугъан өглгънә протоколин нег экземпляринг наагъад, тиизләд, шишлнь күүгъяр, сунъгъврин Центральн комиссет илгәгддмн. Протоколд хойрдгч экземпляринь, дуугъан өглгънә сунъгъврин Участкин комиссмүдин протоколмудтаг, бичгдсн цаасдаг, сунъгъврин Округин комиссин тиизтәг, сунъгъврин Округин комиссин ахлач, күч-көлсчирин депутатирин Хальмг танъгъчин Советин күцәгч комитетд хадгълхд өгдмн.

**94-ч статья.** Кермджән нег чигн кандидат дуудин икнъкинь эс авсн цагт, сунъгъврин Округин комисс, терүнә тускар протоколд туслнъ бичәд, сунъгъврин Центральн комиссет сонъсхкад, терүнләри хамднъ, цугъарагъаснь эләд ду авчхасн хойр кандидатиг дакнас сунъгългъ келгъ зарлад, бас тер мет, түрүн болсн сунъгъврин хөөн хойр долан хонгас оратлго, дакнас сунъгъвр келгънә өдр токтадмн.

**95-ч статья.** Кермджән округар өгсн дуудин то, эн округар дуугъан өглгънд орлицн зөвтә сунъгъачнрин тоогъас өрәләснь багъ болсн цагт, сунъгъврин Округин комисс, түүнә тускар протоколд туслнъ бичәд, түдл уга сунъгъврин Центральн комиссет сонъсхдмн. Тер цагт, сунъгъврин Центральн комиссет, түрүн сунъгъвр болснас хойр долан хонгас оратлго шин сунъгъвр келгъ токтадмн.

**96-ч статья.** Депутатд орх кандидатд сунъгъвр келгън, бас тер мет чик биш гидж тоолгдснә орч шинәс сунъгъвр келгън — түрүн сунъгъвр кехин төлә кесн сунъгъачнрин спискәр, эн «Хальмг АССР-н Деед Советд сунъгългъна туск цаг зуурин полерженьлә» күцдән ирцүлгддж кегддмн.

**97-ч статья.** Хальмг АССР-н гражданин, Хальмг АССР-н Деед Советд сунъгъдж болн сунъгъгддж чадх зөвән эврә дуураң эдлхд, күч үзүләд, мекләд, аялгәд эс гидж хулддж авад — харшлт кехәр седсн күн, заканас иштәгъяр, хойр джил күртл болзтагъар сулдхврасн хагъцулгддж засгддмн.

**98-ч статья.** Советд үүл дааджах күн, эс гидж сунъгъврин комиссин члән, сунъгъврин документиг онъгдарулдж чиклсн, эс гидж дуудиг зөри хаджгър тоолсн цагт — заканас иштәгъяр, гурвн джил күртл болзтагъар, сулдхврасн хагъцулгддж засгддмн.